

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

Серія: Педагогіка і психологія

№ 66 • 2021 р.

Вінниця

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University

SCIENTIFIC ISSUES

OF

Vinnytsia state M.Kotsyubynskyi pedagogical university

Section: Pedagogics and Psychology

№ 66 • 2021

Vinnytsia

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія

№ 66 • 2021 р.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського від 23 червня 2020 р. (протокол № 15)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Коломієць А. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, проректор з наукової роботи; доктор педагогічних наук, професор (головний редактор).

Шахов В. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри психології і соціальної роботи; доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор).

Акімова О. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри педагогіки і професійної освіти; доктор педагогічних наук, професор (заст. відповід. редактора).

Галузяк В. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри педагогіки і професійної освіти; кандидат психологічних наук, доцент (відповідальний секретар).

Лазаренко Н. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ректор; доктор педагогічних наук, професор.

Гуревич Р. С. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології і підготовки фахівців вищої кваліфікації; доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Мазур Пьотр – Вища Державна Професійна Школа м. Хелм, завідувач кафедри педагогіки, доктор габлітований, професор (Польща).

Паламарчук О. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри психології і соціальної роботи; доктор психологічних наук, професор.

Гурал-Пулрале Йоланта – Старопольська школа вища в м. Кельце, проректор з міжнародних зв'язків; доктор габлітований, професор надзвичайний (Польща).

Шурек-Борута Аліна – Університет Шльонський у Катовіце, керівник закладу суспільної педагогіки та міжнародної освіти; доктор габлітований, професор (Польща).

Бохенська-Влостовська Катажина – Pedagogium – Вища школа соціальних наук у Варшаві, ректор (Польща).

Громов Є. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, старший викладач кафедри педагогіки і професійної освіти; доктор педагогічних наук, доцент.

Коломієць Д. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри технологічної освіти, економіки і безпеки життєдіяльності; кандидат педагогічних наук, доцент.

Лящ О. П. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доцент кафедри психології і соціальної роботи; доктор психологічних наук, доцент.

Чухрій І. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доцент кафедри психології і соціальної роботи; доктор психологічних наук, доцент.

Літературний редактор: В.В. Богатько

Комп'ютерна верстка: Н.Р. Опушко

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2021. – Випуск 66. – 149 с.

У збірнику вміщені наукові статті з актуальних проблем сучасної педагогіки та психології, в яких розкриваються питання дидактики, теорії і методики виховання, професійної освіти, соціальної педагогіки, порівняльної педагогіки, історії педагогіки, педагогічної психології.

Свідоцтво про реєстрацію КВ № 8412 видане Міністерством юстиції України 06.02.2004 р.

*Збірник є науковим фаховим виданням категорії «Б» зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
(затверджено наказом МОН України № 1643 від 28.12.2019 р.)*

DOI 10.31652/2415-7872-2021-66-1-159

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

© Автори статей, 2021

ББК 74. 00+88. 40+88. 840

Н 34

SCIENTIFIC ISSUES

of Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University

Section: Pedagogics and Psychology

№ 66 • 2021

Recommended for publication by the decision of the Academic Council of
Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University
23 June 2021 (proceedings № 15)

EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief: Prof. Dr. Alla M. Kolomiets, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Executive editor: Prof. Dr. Volodymyr I. Shakhov, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Olha V. Akimova, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Executive secretary: As. Prof. Dr. Vasyl M. Haluziak, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Nataliia I. Lazarenko, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Roman S. Hurevytch, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Piotr Mazur, The State School of Higher Education in Chełm (Poland)

Prof. Dr. Olha M. Palamarchuk, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Gyrál-Pylrola Jolanta, Old Polish University in Kielce (Poland)

Prof. Dr. Alina Szczurek-Boruta, University of Silesia, (Poland)

Dr. Katarzyna Bocheńska-Włostowska, Pedagogium – Higher School of Social Sciences in Warsaw, (Poland)

As. Prof. Dr. Yevhen V. Hromov, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Dmytro I. Kolomiets, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Oksana P. Liashch, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Inna V. Chukhrii, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Text editors: Valentyna V. Bohatko

Technical editor: Nadiya R. Opushko

The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsyubynskyi Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology. – 2021. – Issue 66. – 149 p.

The volume contains scientific articles on relevant issues of modern pedagogy and psychology, which reveal questions of didactics, theory and methodology of education, vocational training, social pedagogy, comparative pedagogy, history of education, educational psychology.

Certificate of registration KB № 8412 issued by the Ministry of Jurisdiction of Ukraine 06.02.2004.

Edition is included in the list of scientific professional publications of Ukraine by the Ministry of Education and Science of Ukraine # 1643 of 28.12.2019.

DOI 10.31652/2415-7872-2021-66-1-159

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

ЗМІСТ

ДИДАКТИКА

<i>Дабіжа Л. П., Комарівська Н. О., Любчак Л. В.</i> ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ ЧИТАННЯ ТА МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	7
<i>Павлюченко О. В., Єрмошина Т. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЛЕПБУКІНГУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПАРАЗИТІВ ЛЮДИНИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	12
<i>Танась М., Шахов В.</i> ЩОДО ПОТРЕБИ КОМПЛЕМЕНТАРНОЇ ОСВІТИ ПІСЛЯ ПАНДЕМІЇ	17
<i>Швець О. А., Коломієць А. М., Коломієць Д. І.</i> ЕТАПИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ДИЗАЙН-ПРОЕКТУВАННІ	24

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

<i>Замелюк М. І.</i> СТВОРЕННЯ ІГРОВОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	34
---	----

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

<i>Губіна С. І., Степанчук Ю. С.</i> РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	39
<i>Гуревич Р. С., Опушко Н. Р., Хамська Н. Б.</i> РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	45
<i>Дудікова Л. В., Макодай І. І., Манжос Е. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	51
<i>Каплінський В. В., Тетерук Р. О.</i> РОЛЬ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН В ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	58
<i>Костик Л. Б., Батринчук З. Р., Платаш Л. Б., Калайнік Н. В.</i> ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ЙОГО КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	66
<i>Косянчук М. С.</i> ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	73
<i>Молнар Т. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО РОБОТИ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЗАКАРПАТТЯ	79
<i>Московчук О. С.</i> СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК УМОВА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	84
<i>Фуштей О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	89
<i>Чухно О. А.</i> ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ВИМОВИ	93

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

<i>Коваленко В. Є.</i> СТАН ЕМОЦІЙНО-РЕГУЛЯТИВНОГО КОМПОНЕНТА СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	100
<i>Штифурак В. Є., Сухоребра Т. І.</i> СТАТУСНО-РОЛЬОВЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМ'Ї В КОНТЕКСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	105

ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

<i>Василюк А. В.</i> ЗМІНИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛЬСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ ТА ЇХНІ НОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ	112
<i>Кадемія М. Ю., Пархоменко В. А., Габрійчук Л. Е.</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	116

ПСИХОЛОГІЯ

<i>Галузяк В. М.</i> СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ	122
<i>Давидюк М. О., Поливана А. С.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ І ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ	131
<i>Михайлишен О. В., Михайлишена О. В., Блага Т. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО КОНЦЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	137
<i>Нелін Є. В.</i> ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ У СВІТЛІ ІДЕЙ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ	141
НАШІ АВТОРИ	147

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО РОБОТИ В МІЖКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ЗАКАРПАТТЯ

Молнар Т. І., orcid.org/0000-0002-9082-4868

Освітня діяльність у процесі фахової підготовки спрямовується на формування у здобувачів вищої освіти ініціативності, набуття трансдисциплінарних професійних (hard skills) та універсальних навичок (soft skills), що дозволять легко розв'язувати завдання, які виникатимуть у професійній педагогічній діяльності в умовах міжкультурного простору Закарпаття. Актуалізовано проблему формування в майбутніх учителів початкових класів міжконтинентальної толерантності, терпимості до відмінностей у культурах, релігіях, національних особливостей, уміння взаємодіяти з людьми в полікультурній групі, персоніфікувати себе як особистість.

Ключові слова: soft skills, міжкультурний простір, світогляд, світоглядний компонент, вчитель початкових класів, професійна підготовка.

THE PECULIARITIES OF SOFT SKILLS FORMATION IN FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL PREPARATION TO WORK IN INTERCULTURAL SPACE OF TRANSCARPATHIA

Molnar T. I.

In the process of professional training educational activities have been aimed at developing initiative of applicants of higher education, acquiring transdisciplinary professional (hard skills) and universal skills (soft skills), which allows easily to solve problems that arise in professional pedagogical activities in the intercultural space of Transcarpathia. The problem of formation of interethnic tolerance, tolerance to differences in cultures, religions, national peculiarities, ability to interact with people in a multicultural group, to personify oneself as a person has been actualized in future primary school teachers.

EPP "Primary Education" training specialists at Mukachevo State University at the first (bachelor's) level of higher education allows to ensure the acquisition of soft skills, primarily through the acquisition of relevant educational components, including: "Ukrainian language for professional purposes"; "History of statehood and culture of Ukraine"; "Foreign Language"; "Introduction to speciality"; "Fundamentals of nature science with ecology"; "Children's literature"; "Theory and methodics of education"; "Pedagogical skills (pedagogical creativity)"; "Ethnopedagogy"; "Theory and methodics of work with children's and youth organizations" and others. In the process of professional training for EPP, applicants have participated at educational activities in various forms, among which group, pair and individual with the use of interactive methods and technologies – to form skills of interpersonal interaction; problem-searching – for the formation of logical, divergent thinking; design – for the formation of goal-setting skills; analysis of pedagogical situations and solving professional problems – for the formation of leadership qualities, the ability to take responsibility; participation in discussions – for the formation of communication skills and interpersonal communication. We have distinguished the ideological component of the future teacher's readiness to work in the intercultural space of Transcarpathia, that has been based on three components (factors): "Personal-professional instrumental qualities and values"; "Communicative tolerance"; "Morality". Certain factors have determined the system of soft skills formation in future teachers in the process of professional training.

Keywords: soft skills, future primary school teachers, professional preparation, intercultural space of transcarpathia.

Сучасний соціум складається з низки спільнот, що мають різні етнокультурні, мовні, конфесійні характеристики, плекають власні культурні традиції. Співіснування різноетнічних груп у певних умовах сприяло напрацюванню соціального досвіду, певних норм взаємин. Наявність культурних відмінностей у межах одного середовища не може не впливати на систему освіти, так як сама по собі система освіти є невід'ємною частиною культури.

В умовах міжкультурного освітнього простору важливими постають такі вимоги до особистості вчителя: розвиток культури міжнаціонального спілкування, міжетнічна толерантність, обізнаність в особливостях культурно-освітніх традицій тих етносів, які проживають у відповідному регіоні та навчаються в цьому закладі освіти тощо. Науковці Гарвардського та Стенфордського університетів з'ясували, що 15 % кар'єрного успіху забезпечується рівнем професійних навичок, тоді, як інші 85 % – це так звані soft skills [2]. Відтак, важливою складовою професійної підготовки майбутніх педагогів є формування навичок soft skills, які зможуть забезпечити успішне виконання професійної діяльності та допоможуть завжди бути затребуваними на ринку праці.

Вивченню проблеми *hard skills* та *soft skills* присвячені дослідження О. Абашкіної, Є. Гайдученко, В. Давидової, Н. Жадько, Г. Івоніної, С. Наход, Л. Фамілярської та ін. Сутнісно-змістову характеристику поняття «*soft skills*» здійснювали Р. Болстад, С. Бойд, К. Двек, Г. Клекстон, Б. Лукаш, Г. Пауелл, Р. Хіпкінс, М. Чамберс та ін. На переконання вчених (Ю. Дроздова, О. Дубініна) «*hard skills*» – це знання, вміння та навички, що необхідні для виконання професійної діяльності, водночас, «*soft skills*» визначають як «м'які навички», що сприяють успішній самореалізації та досягненню професійного успіху [3].

Мета статті полягає у визначенні особливостей формування *soft skills* у майбутніх учителів початкових класів та обґрунтуванні їх значущості для подальшої професійної педагогічної діяльності в умовах міжкультурного простору Закарпаття.

Країни-члени Європейського Союзу прийняли низку документів, які дозволяють ввести уніфіковану класифікацію *soft skills* для Єдиного європейського економічного простору. Так, з метою функціонування нової освітньої політики в 2017 році було розроблено та офіційно прийнято класифікацію, що отримала назву «Європейські навички, компетенції, кваліфікації і види занять» (ESCO), яка охоплює 1384 навички, затребуваних ринком праці (ESCO Handbook, 2017). Це навички, пов'язані з комунікацією, креативністю та управлінням, ефективністю мислення [1]. У 2018 році було затверджено 11 директив, що передбачають запровадження новітніх методів навчання і викладання для формування у здобувачів *soft skills*.

Так, європейський словник навичок та компетенцій (DISCO, the European Dictionary of Skills and Competences) [4], які також охоплюють особисті відносини, цінності, моделі поведінки і всі професійні здібності, незалежно від того, чи були вони здобуті формально, неформально чи інформально, подає такі типи навичок (skills):

- *особисті компетентності*: особисті якості, відносини і здібності (мотивація, лідерство, ініціативність, гнучкість, адаптивність тощо);
- *основні компетентності*: загальні навички, ключові навички та передані навички, необхідні для успіху на ринку праці (спілкування, вирішення проблем, робота в команді, базові ІТ-навички тощо). Базові навички, такі як грамотність, рахунок і усне спілкування, є частиною основних компетентностей;
- *професійні навички*: спеціалізовані знання, які стосуються певної професії або професійної групи.

У проекті DISCO також запропоновано визначення щодо знань, навичок, компетенцій та результатів навчання, схвалених Європейським парламентом і Радою (Рекомендація EQF 2008), а саме: «знання» – це результат засвоєння інформації за допомогою навчання (сукупність фактів, принципів, теорій та практик, пов'язаних з областю роботи або навчання). У контексті Європейської рамки кваліфікацій знання описуються як теоретичні та / або фактичні; «навички» (skills) – це здатність застосовувати знання та ноу-хау для виконання завдань і вирішення проблем (у контексті Європейської рамки кваліфікацій навички описуються як когнітивні (включаючи використання логіки, інтуїції і творчого мислення) або практичні (включаючи спритність рук і використання методів, матеріалів, інструментів); «компетентність» – підтверджена здатність використовувати знання, навички та особисті, соціальні і / або методологічні здатності в робочих або навчальних ситуаціях, а також у професійному та особистому розвитку (описується з точки зору відповідальності та автономії); «результати навчання» – це твердження про те, що здобувач освіти знає, розуміє й може робити по завершенні освітнього процесу (вони визначаються з точки зору знань, навичок і компетенцій).

Отже, розвиток та формування *soft skills* у здобувачів вищої освіти – об'єктивна вимога сьогодення.

Знання, уміння та навички з філософії, психології, педагогіки є не чим іншим, як *hard skills* і мають ключове значення для багатьох інших дисциплін, які вивчаються за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти в Мукачівському державному університеті [7]. Навички *hard skills* є базовими, оскільки вчитель початкових класів має володіти, насамперед, відповідними професійними навичками. Проте *soft skills* – це комплекс неспеціалізованих, але важливих для педагогічної кар'єри та успіху в житті надпрофесійних навичок. Відповідно до зазначених компетентностей і програмних результатів навчання (далі – ПРН) їхнє формування відбувається під час вивчення всіх освітніх компонентів. Це відображено у матрицях відповідності компетентностей і ПРН компонентам освітньої програми «Початкова освіта» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 013 «Початкова освіта». Зокрема, загальні компетентності (ЗК): ЗК-1. Здатність до продуктивного (образного, дискурсивного, креативного) мислення; ЗК-2. Здатність до самостійного пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел; ЗК-6. Здатність до співпраці і взаємодії в команді; ЗК-7. Здатність до самокритики і сприймання конструктивної критики; ЗК-8. Здатність приймати рішення й діяти відповідно до морально-етичних і правових норм; ЗК-9. Здатність до вільного спілкування і співпраці державною та рідною мовами (усно і письмово); ЗК-13. Здатність створювати команду, мотивувати її членів та досягати спільних цілей; ЗК-14. Здатність до проектної організації діяльності. До фахових компетентностей (ФК) віднесено: ФК 8 – культурологічна – здатність і готовність вдосконалювати й розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, домагатися морального та фізичного

вдосконалення своєї особистості; володіння державною й іноземною мовою у професійному спілкуванні; ФК 9 – психологічно-мотиваційна – здатність до позитивної мотивації щодо майбутньої професійної діяльності, інтерес до педагогічної і соціальної роботи, готовність до продовження навчання за наступним ступенем.

ОПП дозволяє забезпечити набуття здобувачами вищої освіти навичок soft skills, насамперед, через засвоєння відповідних освітніх компонентів, серед яких: 1 курс – «Українська мова за професійним спрямуванням» – 3 кредити; «Історія державності та культури України» – 4 кредити; «Іноземна мова» – 6 кредитів; «Вступ до спеціальності» – 3 кредити; «Основи педагогіки» – 3 кредити; «Основи природознавства з екологією» – 6 кредитів; «Навчальна (польова) практика» – 3 кредити; 2 курс – «Дитяча література» – 4 кредити; «Теорія і методика виховання» – 4 кредити; «Педагогічна практика (позакласні виховні заходи)» – 4,5 кредитів; 3 курс – «Педагогічна майстерність (педагогічна творчість)» – 3 кредити; «Педагогічна психологія» – 3 кредити; «Педагогічна практика (перші дні дитини в школі)» – 3 кредити; 4 курс – «Педагогічні технології в початковій школі» – 3 кредити; «Етнопедогогіка» – 3 кредити; «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями» – 4 кредити; «Педагогіка сімейного виховання» – 4 кредити; «Практикум з педагогіки» – 3 кредити; «Педагогічна практика (психолого-педагогічна)» – 6 кредитів та ін.

Важливим чинником формування soft skills є методи та форми проведення навчальних занять. У процесі фахової підготовки за ОПП здобувачі долучаються до навчальних занять у різних формах, серед яких переважають групові, парні та індивідуальні із застосуванням інтерактивних методів і технологій – для формування навичок міжособистісної взаємодії; проблемно-пошукових – для формування логічного, дивергентного мислення; проєктних – для формування навичок цілепокладання; аналізу педагогічних ситуацій та вирішення професійних задач – для формування лідерських якостей, умінь брати на себе відповідальність; участі в дискусіях – для формування навичок комунікації та міжособистісного спілкування. Важливою складовою набуття soft skills є технології навчання, як-от: «перевернутий клас», технологія діалогу культур, обговорення дискусійних питань, case-study, технологія майстерень, форсайт-ігри, рольові ситуації тощо. Зазначені технології сприяють формуванню здатності брати на себе відповідальність, приймати креативні рішення, працювати в команді, формуванню лідерських якостей, навичок спілкування, презентації й самомотивації.

На наше переконання, формуванню навичок soft skills у майбутніх учителів початкових класів, які працюватимуть в умовах міжкультурного простору Закарпаття, сприяє, крім того, організація насиченої позааудиторної роботи в закладі вищої освіти – виховні години, які проводяться кураторами академічних груп чи запрошеними особами, тематичні заходи, конкурси, фестивалі, акції, конференції тощо. Слід також організувати заходи, які сприяють інформальній освіті майбутніх педагогів, спілкуванню й обміну думками викладачів та здобувачів, під час яких формуються ціннісні орієнтири сучасної молоді, які проживають в міжкультурному просторі Закарпаття і мають свій індивідуально-специфічний світогляд.

Кожна особистість має світогляд, який є не тільки індивідуальним, але й специфічним. Дефініцію «світогляд» було запроваджено німецьким філософом І. Кантом як невід’ємний атрибут людської свідомості [5]. Традиційно в філософії та психології світогляд розуміється як сукупність поглядів людини на світ і сенс життя, або як сукупність узагальнених уявлень про дійсність, які відображають, розкривають і зумовлюють певне практичне й теоретичне ставлення людини до світу, спосіб сприйняття, осмислення та оцінки довкілля (в широкому сенсі) і самої себе як конкретно-історичного суб’єкту пізнання. Структура світогляду складається з таких елементів: узагальнені знання (інформаційна база світогляду); переконання (внутрішні соціально-психологічні елементи духовності, завдяки яким сприймаються або відкидаються світоглядні знання; цінності (позитивне або негативне ставлення до явищ довкілля, яке ґрунтується на потребах та інтересах людей, культур певного соціуму); ідеали (світоглядна форма цілеспрямованого відображення дійсності, уявний зразок досконалості, норма; вірування (форма і спосіб сприйняття соціальної інформації, норм, цінностей та ідеалів суспільного життя, спосіб засвоєння досвіду попередніх поколінь); життєві норми [8].

Світоглядний компонент є важливою складовою готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності, включаючи готовність до життя і професійної діяльності в полікультурному просторі Закарпаття [6]. Ця готовність характеризується наявністю таких показників (сформованих soft skills): усвідомлювати й розуміти відмінність культур, релігій, національних особливостей; бути терпимим до відмінностей у сучасному суспільстві; уміти взаємодіяти з людьми в полікультурній групі; персоніфікувати себе як особистість; володіти педагогічними вміннями передачі загальнокультурних цінностей, норм і традицій.

З метою дослідження компетентностей, які характеризують структуру світоглядного компоненту професійної підготовленості майбутнього вчителя початкової школи до роботи в міжкультурному просторі Закарпаття на основі оцінок представників професійної спільноти (фокус-група), було виявлено ознаки фахівця, що відповідають визначеній на теоретичному рівні структурі підготовленості здобувачів вищої

освіти. Наступним кроком було «зменшення розмірності» визначених ознак шляхом використання факторного аналізу даних, отриманих під час анкетування (Ч. Спірмен, Л. Терстоун, Р. Кеттел). Наше звернення до факторного аналізу обумовлено тим, що цей метод дав змогу всебічно та системно описати характеристики майбутнього вчителя за рахунок виявлення прихованих факторів, що обумовлюють наявність лінійних статистичних кореляцій між змінними, а також скоротити кількість змінних, необхідних для опису отриманих даних.

Таблиця 1

Зміст факторів, що характеризують структуру світоглядного компоненту професійної підготовленості майбутнього вчителя початкових класів до роботи в міжкультурному просторі Закарпаття

Характеристика	Факторне навантаження		
	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Активність, ініціативність	0,98*	-0,07	0,09
Безкомпромісність	0,04	0,08	-0,54
Віра в себе	0,66	0,26	-0,36
Гнучкість моральних установок	0,17	-0,03	-0,20
Гуманність	0,88*	0,07	-0,12
Доброта	0,34	0,12	0,00
Добросовісність	-0,49	0,06	0,12
Дотримання правил, порядність	0,86*	-0,14	-0,21
Комунікативна толерантність	0,02	0,92*	0,03
Моральність	0,38	-0,26	0,05
Науковий світогляд	-0,02	-0,57	0,15
Національна свідомість	0,15	0,02	-0,43
Непідкупність, відданість справі	-0,05	-0,53	0,06
Послідовність у відстоюванні своїх світоглядних позицій	0,15	0,02	0,93*
Повага до людей іншої національності, віросповідання	0,14	0,27	0,40
Релігійність	0,07	0,00	-0,57
Справедливість	0,96*	-0,08	0,08
Твердість переконань	-0,05	-0,01	0,95*
Терпимість	0,06	0,94*	-0,12
Толерантність до людей іншої культури або образу мислення	0,06	0,94*	-0,12
Цілеспрямованість	0,15	0,02	0,13
Честолюбність	0,27	0,01	-0,16
Загальна дисперсія	6,86	4,70	4,70
Питома вага фактору	0,21	0,19	0,19

* істотно значущі навантаження

Для проведення факторного аналізу ми звернулися до експертів, яким було запропоновано оцінити порівняльну значущість ознак в балах від 1 до 10. Експертами виступили 12 заступників директорів із виховної роботи ЗЗСО м. Мукачева та м. Дрогобича. Опрацювання результатів анкетування за кожним окремим компонентом професійної підготовленості здійснювалось з використанням пакету «Факторний аналіз» програми Statistica 6. Як метод визначення факторів використовувався метод головних компонент (Principal components). Після знаходження простору спільних факторів проводилося обертання факторних навантажень за методом Varimax. На основі матриці, наведеної в таблиці 1, побудовано факторну структуру світоглядного компоненту підготовленості майбутнього вчителя, яку представлено в таблиці 2.

Як бачимо з таблиці, у структурі світоглядного компоненту виділяються 3 фактори, що пояснюють 59 % загальної дисперсії вибірки.

У I факторі (21 % дисперсії вибірки) найбільше факторне навантаження мають такі рівноцінні ознаки: «Активність, ініціативність», «Віра в себе», «Гнучкість моральних установок», «Гуманність», «Добросовісність», «Дотримання правил, порядність», «Науковий світогляд», «Непідкупність, відданість справі». Ці ознаки, по суті, виступають інструментальними цінностями професійної спільноти, які мають прояв при виконанні професійних завдань, що постають перед учителем. Оскільки визначені характеристики належать до ціннісної сфери педагога, а їх прояв у професійній діяльності виступає як прояв особистісних якостей професіоналу, означимо цей фактор як «Особистісно-професійні інструментальні якості і цінності».

Факторна структура світоглядного компоненту професійної підготовленості майбутнього вчителя початкових класів до роботи в міжкультурному просторі Закарпаття

№ фактору	Значущі характеристики, що входять до складу фактору	Удільна вага фактору, %
1	3, 4, 5, 7, 8, 11, 13,	21
2	9, 12, 14, 15, 16, 20	19
3	1, 10, 17, 18, 21, 22	19
Разом:		59*

* загальна варіабельність вихідних даних складатиме 100%

У II факторі (19 % загальної дисперсії вибірки) найвища факторна вага в таких рівноцінних показниках, як «Комунікативна толерантність», «Національна свідомість», «Послідовність своїх світоглядних позицій», «Повага до людей іншої національності, віросповідання», «Релігійність», «Толерантність до людей іншої культури або образу мислення». У цьому факторі поєднуються характеристики, пов'язані з толерантністю як «прагненням та здатністю до встановлення і підтримки спільності з іншими людьми, які відрізняються в деякому відношенні від загальноприйнятих стереотипів або не дотримуються загальноприйнятих поглядів, виходячи з чого, означимо цей фактор як «Комунікативна толерантність».

У III факторі (19 % загальної дисперсії) значущими ознаками виступають «Активність, ініціативність», «Моральність», «Твердість переконань», а також «Цілеспрямованість» і «Честолюбність». Спільним в ознаках, що входять до цього фактору, є те, що вони характеризують особистість майбутнього вчителя в аспекті його вірності власним переконанням, а також з точки зору послідовності впровадження особистісних переконань у поведінці. Виходячи з останнього, означимо цей фактор як «Моральність».

Отже, отримані в ході факторного аналізу характеристики світоглядного компоненту професійної підготовленості майбутнього вчителя початкової школи до роботи в міжкультурному просторі Закарпаття утворюють структуру, в основі якої лежать три складові (фактори): «Особистісно-професійні інструментальні якості і цінності»; «Комунікативна толерантність»; «Моральність». На нашу думку, визначені фактори визначають систему формування гнучких навичок (soft skills) у майбутніх учителів початкових класів. Відзначимо, що ознаки еталонного майбутнього педагога, які не створюють значущих кореляційних зв'язків, у подальшому синтезі професіографічного конструкту ми залишили поза увагою.

Література

1. European Skills, Competences, Qualifications and Occupations ESCO handbook: Manuscript reviewed in February 2019. URL: <https://ceea.org.uk/regulation/about/european-vet-initiatives/european-skills-competences> (дата звернення 05.03.2021).
2. Robles M.M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace / M.M. Robles // Business and Professional Communication Quarterly. – 2012. – Vol. 75. – Issue 4. – P. 453-465.
3. Дроздова Ю.В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях / Ю.В. Дроздова, О.В. Дубініна // Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті: збірник тез доповідей міжвузівського науково-методичного семінару. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – С. 31-34.
4. Європейський словник навичок та компетенцій [Електронний ресурс] // DISCO European Dictionary of Skills and Competences. URL: http://disco-tools.eu/disco2_portal/projectInformation.php (дата звернення 01.03.2021).
5. Кант І. Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука / І. Кант. – Харків : Фоліо, 2018. – 284 с.
6. Молнар Т.І. Стан сформованості міжкультурних цінностей у майбутніх учителів початкової школи / Т.І. Молнар // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 28. Том 3. – С. 96-103.
7. Освітні програми Мукачівського державного університету. URL: <https://msu.edu.ua/osvitni-programi/> (дата звернення 03.03.2021).
8. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання / В.Л. Петрушенко. – Львів: «Новий Світ-2000», 2020. – 296 с.

References

1. Drozdova, Y.V., Dubinina, O.V. (2020). Conceptual approaches to the definition of "soft skills" in modern educational and professional models. Soft skills – integral aspects of the formation of student competitiveness in the XXI century: a collection of abstracts of interuniversity scientific and methodological seminar. Kyiv, 31-34. [in Ukrainian].

2. Yevropejs'kyj slovnyk navychok ta kompetencij [European Dictionary of Skills and Competences]. DISCO European Dictionary of Skills and Competences. Available at: http://disco-tools.eu/disco2_portal/projectInformation.php (accessed 01.03.2021) [in Ukrainian].
3. Kant, I. (2018). Prolegomeny do kozhnoyi majbutn'oyi metafizyky, yaka mozhe postaty yak nauka [Prolegomeny to every future metaphysics, which can appear as a science]. Folio, 284 p. [in Ukrainian].
4. Molnar, T.I. (2020). Stan sformovanosti mizhkul'turny'x cinnostej u majbutnix uchy'teliv pochatkovoyi shkoly [The state of formation of intercultural values in future primary school teachers]. Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. – Drohobych: Helvetica Publishing House, 3, 96-103. [in Ukrainian].
5. Osvitni programy Mukachivs'kogo derzhavnogo univertytetu [Educational programs of Mukachevo State University]. Available at: <http://msu.edu.ua/osvitni-programi>. [in Ukrainian].
6. Petrushenko, V.L. (2020). Osnovy filosofyky x znan': Kurs lekcij [Fundamentals of philosophical knowledge: Course of lectures]. Lviv: "New World-2000", 296 p. [in Ukrainian].
7. European Skills, Competences, Qualifications and Occupations ESCO handbook: Manuscript reviewed in February 2019. Available at: <https://ceea.org.uk/regulation/about/european-vet-initiatives/european-skills-competences>. [in English].
8. Robles, M.M. (2012). Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. Business and Professional Communication Quarterly, #4, 453-465. [in English].

УДК 378.014.553: [316:005.336.2]

DOI 10.31652/2415-7872-2021-66-84-89

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК УМОВА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Московчук О. С., orcid.org/0000-0003-4568-1607

Міжособистісні конфлікти є невід'ємним елементом спілкування у формуванні соціально компетентного фахівця. У статті розкрито соціальну компетентність як певний тип ставлення, заснованого на повазі й прийнятті іншої людини й самого себе; передумови виникнення конфліктів у міжособистісному спілкуванні студентів-майбутніх учителів в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Розглянуто сутність поняття «ставлення», «відносини», «конфлікт». З'ясовано, що для запобігання конфліктам соціально компетентна людина має знати не тільки те, що потрібно робити, але і як досягти розвитку проблемної ситуації в конструктивному напрямку. Низка об'єктивних передумов запобігання конфліктам пов'язана з умінням майбутніх учителів грамотно вибудовувати педагогічну взаємодію.

Ключові слова: соціальна компетентність, спілкування, «ставлення», «відносини», майбутній фахівець, міжособистісний конфлікт, заклад вищої освіти.

FORMATION OF PREPAREDNESS OF STUDENTS-FUTURE TEACHERS TO PREVENT AND RESOLVE CONFLICT SITUATIONS

Moskovchuk O. S.

Interpersonal conflicts are an integral part of communication in the formation of a socially competent specialist. The article reveals social competence as a certain type of attitude based on respect and acceptance of another person and oneself, prerequisites for conflicts in interpersonal communication of students-future teachers in the educational environment of higher education. The essence of the concept of «attitude», «relationship», «conflict», is considered. It has been found that in order to prevent conflicts, a socially competent person must know not only what needs to be done, but also how to achieve the development of the problem situation in a constructive direction. A number of objective preconditions for conflict prevention are related to the ability of future teachers to competently build pedagogical interaction. It is described that the teacher must be able to determine the nature of communication, in particular, when it becomes pre-conflict, and move from a conflict situation to normal interaction. The readiness of future teachers for dialogue will allow to feel in advance that the emotional tension of the conversation begins to exceed the permissible level, and to apply direct and indirect methods of preventing the development of conflict.

Keywords: social competence, communication, «attitude», «relationship», future specialist, interpersonal conflict, institution of higher education.

Міжособистісні конфлікти в науці завжди були предметом глибокого вивчення, оскільки це явище супроводжує життя людини завжди, усюди й упродовж усього життя. Однак міжособистісні конфлікти з-поміж студентів – майбутніх учителів закладу вищої освіти викликають у дослідників особливий інтерес,

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

Серія: *Педагогіка і психологія*

Випуск 66 • 2021 р.

Підписано до друку 23 червня 2021 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 16,95
Наклад 100 прим.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000.
E-mail: info@tvoru.com.ua, <http://www.tvoru.com.ua>
Видавець ТОВ «Твори»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Келецька, 51а.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>